

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การเลี้ยงสัตว์ในประเทศไทยในอดีตโดยส่วนใหญ่จะเลี้ยงแบบดั้งเดิม เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ได้นำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับปรุงและพัฒนาการเลี้ยงน้อยมาก แต่ในภาวะปัจจุบันที่โลกเข้าสู่ยุค การสื่อสารไร้พรมแดนและมีการเปิดเสรีทางการค้า ซึ่งมีการแข่งขันกันสูงมากทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ ทำให้การเลี้ยงสัตว์ในปัจจุบันจะเลี้ยงแบบดั้งเดิมไม่ได้อีกต่อไป จะต้องมีการนำความรู้และเทคโนโลยีสมัยใหม่มาพัฒนาการเลี้ยงเพื่อให้การเลี้ยงสัตว์มีมาตรฐาน มีคุณภาพ และสามารถลดต้นทุนการผลิต แต่การพัฒนาการเลี้ยงสัตว์จำเป็นต้องพัฒนาเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ก่อน ทั้งนี้ เพื่อให้เกษตรกรมีความรู้ความเข้าใจในระบบการเลี้ยงสัตว์สมัยใหม่ โดยเน้นระบบการมีส่วนร่วมของเกษตรกร (People participation) ซึ่งต้องมีการผสมผสานการพัฒนาโดยการสร้างเกษตรกรผู้นำระดับ หมู่บ้าน-ตำบล อันจะก่อให้เกิดระบบการพัฒนาอย่างเป็นรูปธรรมและต่อเนื่อง ตลอดจนเกิดการประสานงานการใช้ทรัพยากรในพื้นที่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด กรมปศุสัตว์ได้กำหนดนโยบายและดำเนินการสร้างอาสาพัฒนาปศุสัตว์ขึ้นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2538 โดยฝึกอบรมอาสาพัฒนาปศุสัตว์ขึ้นมา 2 ระดับ คือ ในระดับหมู่บ้านเรียกว่าอาสาพัฒนาปศุสัตว์ประจำหมู่บ้าน (อพปม.) และ ในระดับตำบลเรียกว่า อาสาพัฒนาปศุสัตว์ประจำตำบล (อพปต.) เพื่อให้อาสาพัฒนาปศุสัตว์เหล่านี้ซึ่งประกอบอาชีพการเลี้ยงสัตว์อยู่แล้ว ได้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น สามารถนำองค์ความรู้ที่ได้จากการฝึกอบรมไปพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ของตนเองและสามารถถ่ายทอดความรู้และเทคโนโลยีสู่เพื่อนบ้านได้ โดยมีแนวคิดให้เกษตรกรเหล่านี้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหมู่บ้านและท้องถิ่นของเกษตรกร โดยเกษตรกรเพื่อเกษตรกร โดยยึดหลัก “ความต้องการร่วม มีความสนใจร่วม และได้รับผลตอบแทนร่วม” (อนันต์, 2538) ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ที่ได้กำหนดแนวทางการพัฒนา “ทรัพยากรมนุษย์” ที่มุ่งเน้นให้ “คนเป็นเป้าหมายของการพัฒนา” อีกทั้งในปัจจุบันอัตรากำลังเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานส่วนภูมิภาคของกรมปศุสัตว์ที่มีหน้าที่รับผิดชอบดูแลสัตว์เลี้ยงของเกษตรกรในระดับอำเภอมีจำนวนน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับจำนวนสัตว์เลี้ยงที่ต้องดูแล เช่น จังหวัดลำพูนมีเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์ในระดับอำเภอรวมทั้งสิ้นเพียง 21 คน แต่จากฐานข้อมูลปศุสัตว์ (รูปส 1-6) สำนักงานปศุสัตว์เขต 5 ปี 2544 พบว่ามีสัตว์เลี้ยงของเกษตรกรจำนวนมากที่ต้องดูแล ซึ่งได้แก่โคนมจำนวน 30,056 ตัว โคนม

จำนวน 3,463 ตัว กระบือจำนวน 2,426 ตัว สุกรจำนวน 128,889 ตัว ไก่จำนวน 1,368,002 ตัว เป็ดจำนวน 27,785 ตัว สุนัขจำนวน 38,980 ตัว และแมวจำนวน 6,491 ตัว รวมทั้งสัตว์เลี้ยงอื่นๆ ซึ่งโดยเฉลี่ยในอำเภอหนึ่งๆ จะมีเจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์เพียง 2-3 คน จึงไม่เพียงพอที่จะดูแลสัตว์เลี้ยงจำนวนมากของเกษตรกรในพื้นที่ความรับผิดชอบได้ เป็นเหตุให้เจ้าหน้าที่ไม่สามารถให้บริการในด้านต่างๆ ได้ทันกับความต้องการของเกษตรกร เช่น การฉีดวัคซีนป้องกันโรค การรักษาพยาบาลสัตว์เบื้องต้น การเฝ้าระวังโรค หรือการผสมเทียมสัตว์ เป็นต้น ดังนั้น ในการสร้างอาสาพัฒนาปศุสัตว์ขึ้นมาจึงทำให้อาสาพัฒนาปศุสัตว์ได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์ในระดับอำเภอในการปฏิบัติงาน สามารถดำเนินการตอบสนองด้านการเลี้ยงสัตว์ของตนเองและเพื่อนบ้านได้อย่างทั่วถึง เปิดโอกาสให้เกษตรกรร่วมกันพัฒนาด้านการเลี้ยงสัตว์ด้วยตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ภายใต้การสนับสนุนให้ความช่วยเหลือของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการปศุสัตว์เพื่อให้เกิดรูปแบบการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทำให้สามารถลดภาระของเจ้าหน้าที่ลงจากการที่ต้องไปปฏิบัติงานเองเป็นการให้คำแนะนำ กำกับ และอบรมถ่ายทอดเทคโนโลยีการเลี้ยงสัตว์ที่เหมาะสม รวมทั้งก่อให้เกิดการพัฒนาศักยภาพภายในตัวเกษตรกรต่อการพัฒนาการปศุสัตว์ในด้านความรู้และทักษะในการคิดและปฏิบัติงาน เพิ่มขีดความสามารถในการวางแผน และสามารถสนองความต้องการของตนเองและท้องถิ่นได้อย่างถูกต้องและชัดเจน (กองฝึกอบรม, 2538)

จังหวัดลำพูน โดยสำนักงานปศุสัตว์จังหวัด ได้สำรวจอาสาพัฒนาปศุสัตว์ที่ผ่านการฝึกอบรมและได้ปฏิบัติงานจริง ในปี พ.ศ. 2544 พบว่ามีอาสาพัฒนาปศุสัตว์ที่ปฏิบัติงานจริงในพื้นที่จำนวน 252 คน และมีเป้าหมายจะดำเนินการฝึกอบรมให้มีอาสาพัฒนาปศุสัตว์ครบทุกหมู่บ้านทุกตำบลตามนโยบายของกรมปศุสัตว์ภายในปีงบประมาณ 2545 และเนื่องจากการฝึกอบรมอาสาพัฒนาปศุสัตว์เหล่านี้แต่ละครั้งต้องใช้งบประมาณจำนวนมากในการฝึกอบรม เช่น การฝึกอบรมอาสาพัฒนาปศุสัตว์ประจำตำบล จำนวน 30 คน จะใช้งบประมาณในการฝึกอบรมทั้งสิ้นถึง 36,000 บาท (ฝ่ายฝึกอบรม, 2544) ด้วยเหตุนี้จึงน่าจะศึกษาถึงความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติงานของอาสาพัฒนาปศุสัตว์ว่ามีระดับความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงสัตว์สัตว์เพียงใด และมีปัญหาอุปสรรคใดบ้างในการปฏิบัติงาน เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผน ปรับปรุงและพัฒนาวิธีการปฏิบัติงานของอาสาพัฒนาปศุสัตว์และวิธีการสร้างอาสาพัฒนาปศุสัตว์ในอนาคตให้มีความเหมาะสมกับการปฏิบัติงานต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความรู้ ทักษะและการปฏิบัติของอาสาพัฒนาปศุสัตว์เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนารเลี้ยงสัตว์
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคมของอาสาพัฒนาปศุสัตว์กับความรู้ ทักษะและการปฏิบัติเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนารเลี้ยงสัตว์
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะของอาสาพัฒนาปศุสัตว์ในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนารเลี้ยงสัตว์

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลการวิจัยในครั้งนี้สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้เพื่อเป็นแนวทางในการวางแผน ปรับปรุงและพัฒนารวิธีการปฏิบัติงานของอาสาพัฒนาปศุสัตว์ในปัจจุบันและวิธีการสร้างอาสาพัฒนาปศุสัตว์ในอนาคตเพื่อให้ได้อาสาพัฒนาปศุสัตว์ที่เหมาะสมกับการปฏิบัติงานส่งเสริมและพัฒนารเลี้ยงสัตว์

สมมติฐาน

ความรู้ ทักษะ และการปฏิบัติของอาสาพัฒนาปศุสัตว์เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนารเลี้ยงสัตว์มีความสัมพันธ์กับลักษณะส่วนบุคคล ปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม

ขอบเขตและวิธีการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคืออาสาพัฒนาปศุสัตว์ในพื้นที่จังหวัดลำพูนที่ผ่านการฝึกอบรมจากหน่วยงานของกรมปศุสัตว์ทั้งระดับหมู่บ้านและตำบลจำนวน 101 คน

กรอบแนวคิดในการวิจัย

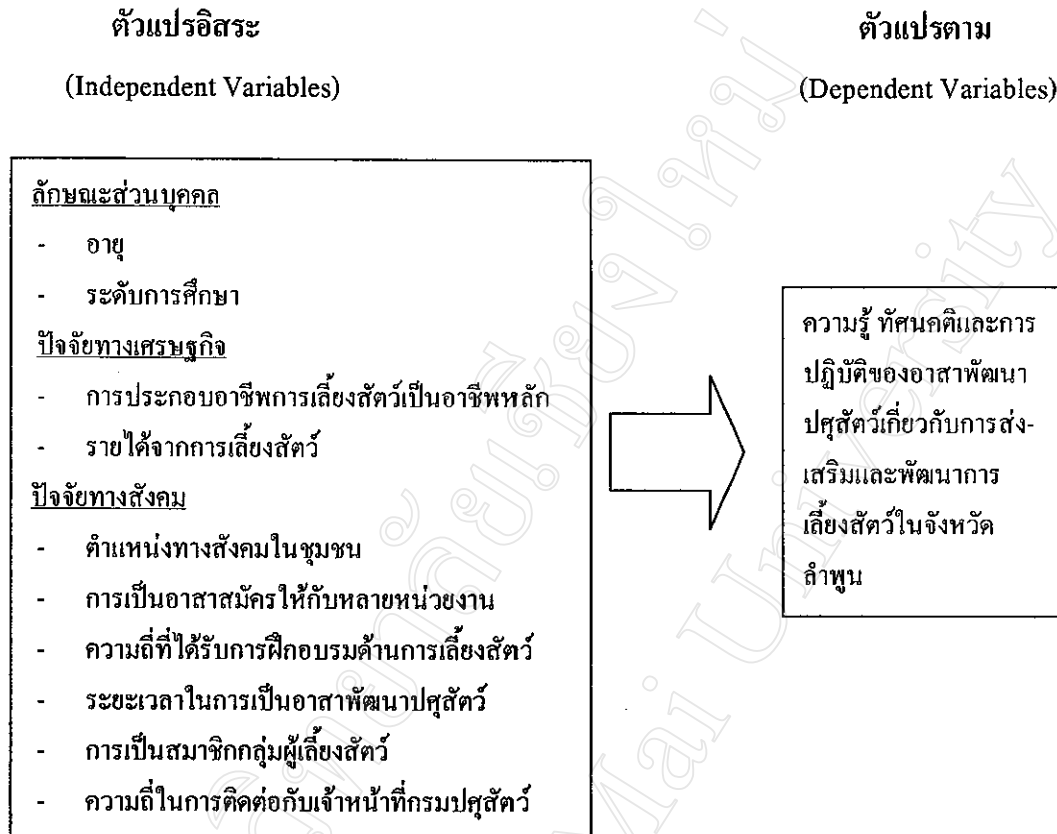
ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ

ตัวแปรอิสระ (Independent variables) มีทั้งหมด 10 ปัจจัย ซึ่งประกอบด้วย

1. ลักษณะส่วนบุคคล
  - 1.1 อายุ
  - 1.2 ระดับการศึกษา
2. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ
  - 2.1 การประกอบอาชีพการเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพหลัก
  - 2.2 รายได้จากการเลี้ยงสัตว์
3. ปัจจัยทางสังคม
  - 3.1 ตำแหน่งทางสังคม
  - 3.2 การเป็นอาสาสมัครให้กับหลายหน่วยงาน
  - 3.3 ความถี่ที่ได้รับการฝึกอบรมด้านการเลี้ยงสัตว์
  - 3.4 ระยะเวลาในการเป็นอาสาพัฒนาปศุสัตว์
  - 3.5 การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์
  - 3.6 ความถี่ในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์

ตัวแปรตาม (Dependent variables) คือ ความรู้ ทักษะ และ การปฏิบัติของอาสาพัฒนาปศุสัตว์เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ในจังหวัดลำพูน

จากตัวแปรที่ใช้ทั้งหมดในการศึกษาครั้งนี้ สามารถนำมาสร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยเพื่อแสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม ดังนี้

นิยามศัพท์เฉพาะ

อาสาพัฒนาปศุสัตว์ หมายถึง เกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ในจังหวัดลำพูนที่ผ่านการฝึกอบรมการเป็นอาสาพัฒนาปศุสัตว์จากหน่วยงานของกรมปศุสัตว์ โดยอาสาพัฒนาการเลี้ยงสัตว์และช่วยเหลือตนเอง รวมทั้งช่วยเหลือเกษตรกรผู้เลี้ยงสัตว์ในชุมชน

การส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ หมายถึง การที่อาสาพัฒนาปศุสัตว์ได้นำความรู้ หรือเทคโนโลยีการเลี้ยงสัตว์ ไปถ่ายทอดให้กับเกษตรกรในพื้นที่ของตนเอง

ความรู้ หมายถึง ความรอบรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ของอาสาพัฒนาปศุสัตว์ซึ่งได้รับจากการฝึกอบรม และจากแหล่งความรู้อื่นๆ

ทัศนคติ หมายถึง สภาพจิตใจหรือความรู้สึกนึกคิด หรือความคิดเห็นของอาสาพัฒนาปศุสัตว์ต่อการส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงสัตว์

ทัศนคติที่มีต่อการส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ หมายถึง ระดับความคิดเห็นของอาสาพัฒนาปศุสัตว์ที่มีต่อการส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ ซึ่งอาจจะเป็นในทางที่ดี ชัดแจ้ง หรือเป็นกลางก็ได้ มีตัววัด 3 ระดับ คือ เห็นด้วย ไม่แน่ใจ และไม่เห็นด้วย

การปฏิบัติ หมายถึง การที่อาสาพัฒนาปศุสัตว์ได้นำความรู้ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ของตนเองและของเกษตรกรในท้องถิ่นตนเอง ตามบทบาทหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายจากกรมปศุสัตว์

การพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ หมายถึง การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง หรือพัฒนาวิธีการเลี้ยงสัตว์ให้ก้าวหน้า เพื่อให้ได้รับผลผลิตเพิ่มขึ้นทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ

เจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์ หมายถึง ปศุสัตว์อำเภอ สัตวแพทย์ หรือเจ้าหน้าที่สัตวบาล ในจังหวัดลำพูนที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ในอำเภอที่ดำรงตำแหน่ง รวมทั้งมีหน้าที่กำกับ ดูแล ช่วยเหลือหรือให้คำแนะนำแก่อาสาพัฒนาปศุสัตว์ที่ปฏิบัติงานในท้องถิ่นนั้น ๆ

อายุ หมายถึง อายุเต็มของอาสาพัฒนาปศุสัตว์ นับจำนวนเป็นปี

ระดับการศึกษา หมายถึง การศึกษาชั้นสูงสุดที่อาสาพัฒนาปศุสัตว์ได้ศึกษาในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน

อาชีพหลัก หมายถึง อาชีพที่ทำเป็นประจำและเป็นรายได้หลักของอาสาพัฒนาปศุสัตว์

รายได้จากการเลี้ยงสัตว์ หมายถึง รายได้ต่อหนึ่งปีของอาสาพัฒนาปศุสัตว์ที่ได้รับจากการเลี้ยงสัตว์ เช่นจากการขายสัตว์ พันธุ์สัตว์ หรือจากการขายผลผลิตจากสัตว์ เป็นต้น

ความถี่ที่ได้รับการฝึกอบรมด้านการเลี้ยงสัตว์ หมายถึง จำนวนครั้งต่อหนึ่งปีที่อาสาพัฒนาปศุสัตว์ได้เข้ารับการฝึกอบรมด้านการเลี้ยงสัตว์จากหน่วยงานของกรมปศุสัตว์ หรือจากหน่วยงานอื่นๆ

ตำแหน่งทางสังคม หมายถึง ตำแหน่งในหมู่บ้านหรือตำบลที่อาสาพัฒนาปศุสัตว์ได้รับการเลือกตั้งหรือแต่งตั้งเช่น ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน กรรมการหมู่บ้าน หรือสมาชิก อบต. นอกเหนือจากตำแหน่งอาสาพัฒนาปศุสัตว์ประจำหมู่บ้านและประจำตำบล

การเป็นอาสาสมัครให้กับหลายหน่วยงาน หมายถึง การที่อาสาพัฒนาปศุสัตว์ได้ทำหน้าที่เป็นอาสาสมัครให้กับหน่วยงานราชการอื่นๆ อีก นอกเหนือจากการเป็นอาสาพัฒนาปศุสัตว์

ระยะเวลาในการเป็นอาสาพัฒนาปศุสัตว์ หมายถึง ระยะเวลาที่อาสาพัฒนาปศุสัตว์ได้เข้ามาปฏิบัติงานเกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ นับจำนวนเป็นปี

การเป็นสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ หมายถึง การที่อาสาพัฒนาปศุสัตว์ได้เป็นสมาชิกกลุ่มผู้เลี้ยงสัตว์ในท้องถิ่น เช่น กลุ่มผู้เลี้ยง โคเนื้อ กลุ่มผู้เลี้ยง โคนม กลุ่มผู้เลี้ยงสุกร หรือกลุ่มผู้เลี้ยง ไก่พื้นเมือง เป็นต้น

ความถี่ในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่กรมปศุสัตว์ หมายถึง จำนวนครั้งต่อเดือนที่อาสาพัฒนาปศุสัตว์ได้เข้าพบปะ หรือหรือติดต่อกับเจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์ประจำอำเภอ

ความต้องการฝึกอบรม หมายถึง ความต้องการฝึกอบรมทบทวนความรู้หรือฝึกอบรมเพื่อให้ได้ความรู้ใหม่เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงสัตว์ของอาสาพัฒนาปศุสัตว์ในด้านต่างๆ

แหล่งความรู้ หมายถึง แหล่งที่อาสาพัฒนาปศุสัตว์ได้รับความรู้เกี่ยวกับการส่งเสริมและพัฒนาการเลี้ยงสัตว์